

موقعیت برنامه درسی کارآفرینی در دانشکده کشاورزی دانشگاه‌های بوعلی سینا، رازی و کردستان

رضا موحدی^۱، خدیجه حیدری ترازک^۲، حشمت‌ا... سعدی^۳

۱- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا همدان
 ۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا همدان
 ۳- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا همدان

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی و مقایسه نظر دانشجویان رشته‌های کشاورزی درباره وضعیت موجود و مناسب برنامه‌ی درسی کارآفرینی بود. بنابراین، این پژوهش کاربردی از نوع توصیفی-تحلیلی بوده که با استفاده از روش میدانی انجام گرفته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را ۱۲۲ تن دانشجویان رشته‌های مختلف کشاورزی در سه دانشگاه بوعلی سینای همدان، رازی کرمانشاه و کردستان که درس یادشده را در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ گذرانده بودند تشکیل دادند. به دلیل این که حجم جامعه‌ی آماری این پژوهش محدود بود، از روش تمام شماری استفاده شد. اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه که در شش بخش طراحی شده بود گردآوری شد. پرسشنامه‌ها از نظر روایی مورد تأیید متخصصان فن قرار گرفت و پایایی آن نیز پس از پیش‌آزمون با استفاده از آزمون آلفای ترتیبی و از طریق نرم افزار R محاسبه گردید ($\alpha=0.71-0.94$). یافته‌ها نشان دادند که وضعیت ارایه درس کارآفرینی از نظر دانشجویان مزبور در زمینه‌های هدف‌ها، محتوا، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی نامناسب بوده است. هم‌چنین بین وضع موجود و مطلوب برنامه‌ی این درس در زمینه‌های هدف، محتوا و روش تدریس تفاوت معنی داری وجود داشت. دانشجویان مورد مطالعه بر این باور بودند که محتوای درس کارآفرینی کشاورزی باید شامل مدیریت واحد‌های کسب و کار متناسب با هدف‌های رشته‌های کشاورزی بوده، این درس به صورت کاربردی بوده و با استفاده از روش‌های عملی، گفتگو و کارگاهی و دعوت از کارآفرینان برای مشارکت در ارایه درس باشد.

کلید واژه‌ها: برنامه درسی، کارآفرینی و اشتغال، کارآفرینی در کشاورزی، تدریس.

نویسنده‌ی مسئول: رضا موحدی

رایانامه: r.movahedi@basu.ac.ir

دریافت: ۹۴/۲/۲۹ پذیرش: ۱۳۹۵/۳/۵

مقدمه

با توجه به اهمیت و نقش کارآفرینی در توسعه اقتصادی - اجتماعی جامعه‌های انسانی، یکی از وظایف و برنامه‌های مهم نظام آموزش عالی کشور بایست آموزش، توسعه و بسترسازی کارآفرینی و تربیت کارآفرینان در جامعه باشد (شریف و همکاران، ۱۳۹۰). آموزش کارآفرینی می‌تواند یکی از اثرگذارترین شیوه‌ها برای ورود آسان شمار زیادی از دانش‌آموختگان به بازار کار باشد. بررسی‌ها در این باره نشان داده‌اند که آموزش‌های کارآفرینی توانسته افراد را مسئولیت پذیرتر و در رویارویی با چالش‌های احتمالی، خطر پذیرتر و موفق‌تر بارآورده و نرخ بی‌کاری و شکست کسب و کارها را نیز کمتر کند (آراستی و همکاران، ۱۳۹۰). توسعه‌ی کمی و نامتوازن آموزش عالی در کشور از یک سو و نبود ظرفیت‌های مناسب برای جذب دانش‌آموختگان از سوی دیگر، باعث شده تا فرصت‌های سرمایه‌انسانی ماهر به تهدیدهای بحران‌زا و چالش‌برانگیز ناشی از بی‌کاری دانش‌آموختگان تبدیل شوند. به طور نمونه، طبق برآوردهای مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰ حدود ۸۹۰ هزار نفر در سال‌های تحصیلی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ در رشته‌های مختلف کشاورزی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور دانش‌آموخته شده‌اند که شمار قابل ملاحظه‌ای از آنان بیکارند (۲۰/۱ درصد) یا در بخش‌های غیر کشاورزی به کار اشتغال دارند (موحدی و همکاران، ۱۳۹۲).

بنابراین، اگر روند رشد شمار دانش‌آموختگان کشاورزی به‌طور مداوم ادامه یابد نرخ بی‌کاری در میان دانش‌آموختگان این بخش از آموزش عالی در مقایسه با دیگر بخش‌ها افزایش بیشتری خواهد یافت (خسروی‌پور و همکاران، ۱۳۸۷). از سوی دیگر اگر آموزش‌های ارایه شده در نظام آموزش عالی هماهنگ با نیازهای جامعه نباشند، ناکارایی آموزش‌ها به این امر منجر می‌شود که دانش‌آموختگان به ایجاد و اشتغال در مشاغل متناسب با رشته تخصصی خود قادر نباشند. یکی از هدف‌های اصلی آموزش عالی کشاورزی، تربیت دانش‌آموختگانی کارآفرین است که پس از پایان تحصیل خود بتوانند با استفاده از منابع و فرصت‌های موجود نسبت به ایجاد شغلی مرتبط با آموخته‌های دانشگاهی خود مبادرت ورزند (بارانی و زرافشانی، ۱۳۸۸).

صفری و سمیع زاده (۱۳۹۱)، به این نتیجه رسیدند که مواد، محتوا و برنامه‌های آموزشی و حتی شیوه‌های تدریس در رشته‌های علوم انسانی در انتقال مفهوم‌های کارآفرینی و کسب و کار به دانشجویان، وضعیت مناسبی ندارند. صالحی و رستمی (۱۳۸۷)، بر این باورند که برنامه‌های آموزشی موجود در آموزش عالی در جهت پرورش ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان تدوین نشده است. این برنامه‌ها مبتنی بر تفکر هم‌گرا و متکی بر یادداشتهای صرف و درس‌های نظری بدون توجه به پرورش مهارت‌های کارآفرینی تدوین شده و موجب روحیه مدرک‌گرایی و نبود روحیه پژوهشگری در دانش‌آموختگان شده است. کرد نائیج و زالی (۱۳۸۷)، از جمله چالش‌های آموزش کارآفرینی در نظام آموزش و پرورش کشور را چالش در کیفیت مدرسان کارآفرینی، چالش در محتوا و شیوه‌های آموزش کارآفرینی مطرح می‌کنند. میرزا محمدی و پور طهماسبی (۱۳۸۷)، از جمله بازدارنده‌های کارآفرینی در نظام آموزش عالی ایران را ارایه درس‌ها به صورت نظری، نهادینه نشدن فرهنگ کارآفرینی، محدودیت در ارایه درس‌های کارآفرینی بیان کردند. مت‌لی (۲۰۰۸)، در پژوهشی نشان داد که نیازهای دانش‌آموختگان برای آموزش کارآفرینی با برون داد‌های واقعی بر حسب مهارت‌های کارآفرینانه، و دانش و نگرش کارآفرینانه هماهنگی ندارد.

در پژوهشی، نیازی و کارکنان نصرآبادی (۱۳۸۷)، به این نتیجه رسیدند که استفاده از مدرسان کارآموده و توانا، ایجاد زمینه‌های کارگروهی، مقاله‌ها و بررسی‌های موردی، استفاده از فیلم‌های آموزشی و اسلاید و برگزاری کارگاه‌های آموزشی از روش‌های مناسب آموزش کارآفرینی می‌باشند.

موحدی و همکاران (۱۳۸۹)، دریافتند که برگزاری دوره‌های تخصصی کارآفرینی متناسب با رشته‌ی تحصیلی به عنوان موثرترین راه‌کار برای بهبود آموزش کارآفرینی در رشته‌های کشاورزی می‌باشد. یافته‌های پژوهش احمدی و حسینی (۱۳۸۷)، نشان دادند که عامل‌های روش تدریس آموزشگران دانشگاه، محتوای آموزشی و روش‌های آموزشی، رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری با متغیر ترویج کارآفرینی بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده

کشاورزی دارند.

طالبی و زارع یکتا (۱۳۸۵)، یک رهیافت دوجانبه برای تلفیق آموزش کارآفرینی در نظام عالی کشاورزی پیشنهاد می‌کنند که عبارت است از: تلفیق چندین واحد آموزشی برای توسعه‌ی مهارت‌های مدیریتی و تلفیق واحد‌های آموزشی مرتبط با آموزش کارآفرینی با روش‌های تدریس مختلف در همه‌ی گرایش‌های کشاورزی. شریف زاده و همکاران (۱۳۹۲)، بر ضرورت ارائه درس مبانی کارآفرینی و خوداشتغالی و درس کارآفرینی و توسعه کسب و کار برای همه‌ی رشته‌های دانشگاهی کشاورزی تاکید داشته‌اند. سعادت و حسینی (۱۳۹۱)، هدف‌های آموزش کارآفرینی را به‌طور کلی تحریک انگیزه‌ها، پرورش ویژگی‌ها و آموزش مهارت‌ها بیان می‌کنند. شرفی و همکاران (۱۳۹۱)، محتوای درس آموزش کارآفرینی را در پنج بعد توانایی‌های فردی، کسب و کار، محیط کسب و کار، مدیریت کسب و کار و یادگیری مهارت‌های ارتباطاتی تقسیم می‌کنند. آنان روش‌های تدریس مناسب کارآفرینی را شامل روش‌های فعال، پروژه، شیوه‌های تجربی و حل مساله دانسته و برای ارزشیابی کارآفرینی افزون بر آزمون نظری، شیوه‌های عملی و طراحی و اجرای پروژه و نوشتن طرح کسب و کار همراه با امکان سنجی عملی طرح‌ها را پیشنهاد می‌کنند.

منوری فرد و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان واکاوی تأثیر مولفه‌های برنامه‌ی درسی بر روحیه‌ی کارآفرینی دانشجویان، بیان کردند که در روش‌های تدریس کارآفرینی باید به‌چگونگی‌ارایه‌ی دانش، تغییر نگرش و آموزش مهارت‌ها، چگونگی و میزان مشارکت یادگیرنده در امر یادگیری و چگونگی ارتباط یادگیرندگان با یکدیگر و با محیط توجه فراوان شود. همز و ناش (۱۹۹۶)، بیان داشتند که ایجاد و پرورش محیط‌های یادگیری مناسب در رشد خلاقیت، تفکر خلاق، و مهارت‌های حل مساله فراگیران موثر هستند.

یدالهی فارسی و میرعرب رضی (۱۳۸۸)، محتوای مناسب برای آموزش کارآفرینی در رشته‌ی علوم تربیتی را شامل فرآیند کارآفرینی، خلاقیت، ایده پردازی، بازاریابی، کسب و کارهای فرهنگی دانسته و بهترین روش‌های تدریس برای کارآفرینی را روش‌های کاربردی و عملی،

کارگاه آموزشی، روش آموزشی سمینار، مصاحبه، دیدار با کارآفرینان و سخنرانی می‌دانند. مقیمی و احمدپورداریانی (۱۳۸۷)، هدف‌های آموزش کارآفرینی را کسب دانش مربوط به کارآفرینی، شناسایی و تحریک استعدادها و مهارت‌های کارآفرینانه، تشویق و ترغیب کسب و کارهای مخاطره آمیز و سوق دادن نگرش‌ها به سمت تغییر بیان نمودند.

فورن و فان نیمن (۲۰۰۵)، در زمینه‌ی آموزش کارآفرینی به‌ارایه‌ی یک برنامه‌ی درسی پرداختند که در آن مهارت‌های کارآفرینی، مهارت‌های کسب و کار، چگونگی ایجاد کسب و کارهای کوچک و شناخت منابع کسب نظر و دیدگاه، محتوای این برنامه را تشکیل می‌دادند.

ماسولوبیا (۲۰۰۸)، در بررسی خود بر پایه تحلیل محتوای ۲۰ مقاله مرتبط با هدف‌های کارآفرینی نشان داد که مهم‌ترین هدف‌های کارآفرینی به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از تقویت روحیه‌ی کارآفرینی، آغاز کسب و کار، خدمت به اجتماع و برانگیختن مهارت‌های کارآفرینی. به باور وی محتوای آموزش کارآفرینی باید شامل مدیریت منابع و امور مالی، بازاریابی، خلق و کشف فرصت‌ها، برنامه ریزی کسب و کار، مدیریت رشد بنگاه، سازماندهی و گروه سازی، خلق کسب و کار جدید، مدیریت کسب و کارهای کوچک و منطق باشد.

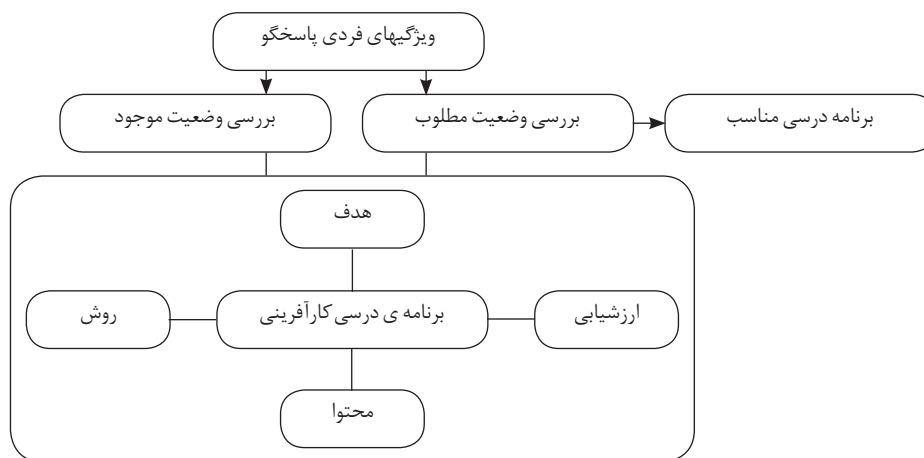
پوتر (۲۰۰۸)، مهم‌ترین روش‌های تدریس کارآفرینی را سخنرانی کلاسی، طرح کسب و کار، بررسی‌های موردی، دعوت از کارآفرینان به عنوان سخنران میهمان و برنامه‌های آموزشی از راه دور می‌داند. فایول و کایلی (۲۰۰۸)، بیان کردند که ارزیابی برنامه‌های آموزشی، بعد کلیدی هر چارچوب آموزشی است و معیارهایی که در ارزیابی آموزش کارآفرینی استفاده می‌شوند، می‌توانند ارزیابی دانش، مهارت‌ها، سطح علاقمندی و درجه‌ی مشارکت فراگیران در کلاس را مشخص کنند. عارفی (۱۳۸۴)، استفاده از ارزشیابی‌های باز و تاکید بر انجام پروژه‌ها را برای ارزشیابی درس کارآفرینی مناسب می‌داند.

پوستیگو (۲۰۰۲)، برای آموزش کارآفرینی دانشجویان در آرژانتین، دوره‌های مقدماتی برای کارآفرینی و کسب و کار، خلاقیت و نوآوری، کارآفرینی اجتماعی، امور مالی

مقایسه نظر دانشجویان کشاورزی درباره برنامه‌ی درسی درس کارآفرینی است که پیش از این تحقیق در دانشگاه گذرانده اند. با انجام این تحقیق نقاط ضعف و قوت این برنامه مشخص خواهد شد.

و سرمایه‌گذاری، تدوین طرح کسب و کار و مدیریت واحد های شغلی را پیشنهاد کرده است.

جمع بندی آن چه از پیشینه تحقیق و منابع نظری مربوط فراهم آمد منجر به تهیه مدل نظری تحقیق شد که در نگاره ۱ آمده است. این پژوهش در پی بررسی و

نگاره ۱- چارچوب نظری مولفه های مورد بررسی پژوهش

روش شناسی

این پژوهش کاربردی از نوع پژوهش تحلیلی-توصیفی بوده که با استفاده از روش میدانی انجام گرفته است. متغیرهای مورد استفاده در این پژوهش شامل دو دسته بودند. متغیر مستقل شامل ویژگی‌های فردی پاسخگویان مانند سن، جنس، دانشگاه محل تحصیل، سال ورود به دانشگاه، معدل، گرایش تحصیلی و شرکت در دوره‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی بوده‌اند. در این پژوهش نظر دانشجویان در مورد وضعیت موجود و مناسب درس کارآفرینی در دانشکده های کشاورزی در چهار زمینه هدف‌ها، محتوا، روش‌های تدریس، و شیوه‌های ارزشیابی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد. شاخص‌های اندازه‌گیری این چهار سطح پرسش‌هایی هستند که بر پایه مبانی نظری به دست آمده و شمار و میزان پایایی هر کدام در جدول ۱ آورده شده است.

جامعه آماری این پژوهش را سه گروه از دانشجویان تشکیل دادند که عبارتند از دانشجویان مقطع کارشناسی رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رازی، دانشجویان

جدول ۱- پایایی سنجی وسیله تحقیق

متغیر	مقیاس متغیر	شمار پرسش‌ها	ترتیبی
هدف‌های درس کارآفرینی	رتبه‌ای	۱۰	۰/۸۴
محتوای درس کارآفرینی	رتبه‌ای	۱۱	۰/۸۸
روش تدریس درس کارآفرینی	رتبه‌ای	۱۰	۰/۸۹
روش‌های ارزشیابی درس کارآفرینی	رتبه‌ای	۶	۰/۷۱
وضع موجود ارایه درس کارآفرینی	رتبه‌ای	۱۶	۰/۹۴

مقطع کارشناسی گرایش‌های خاکشناسی و باغبانی دانشگاه بوعلی سینای همدان و دانشجویان مقطع کارشناسی رشته جنگلداری دانشگاه کردستان که همگی در حال گذراندن درس کارآفرینی و در انتهای دوره آن در سال ۱۳۹۳ قرار داشتند. لازم به ذکر است که دلیل انتخاب این رشته‌ها از بین سایر رشته‌های تحصیلی موجود، وجود درس کارآفرینی فقط در برنامه درسی رشته‌های یاد شده بوده است به طوری

افزار R و آزمون آلفای ترتیبی محاسبه شد (جدول ۱).

یافته ها

از نظر محل تحصیل، ۴۷ نفر (۳۸/۵) از دانشجویان که درس‌های مرتبط با کارآفرینی داشته‌اند، در دانشگاه بوعلی سینای همدان، ۴۰ نفر (۳۲/۸) در دانشگاه رازی کرمانشاه و ۳۵ نفر (۲۸/۷) در دانشگاه کردستان مشغول به تحصیل بودند. از نظر نیمسال تحصیلی بیشتر دانشجویان یعنی ۸۷ نفر (۷۱/۳) نیمسال آخر، ۱۹ نفر (۱۵/۶) نیمسال ششم و ۱۶ نفر (۱۳/۱) نیمسال چهارم بوده‌اند. وضعیت سنی ۹۹ نفر (۸۳/۲ درصد) در رده سنی ۲۲-۲۳ سال قرار داشته و ۲۰ نفر (۱۶/۸ درصد) در رده سنی ۲۴ و بالاتر بوده و سه نفر هم پاسخی نداده‌اند. میانگین سنی دانشجویان مورد بررسی ۲۲/۸ سال با انحراف معیار ۰/۸۷ می‌باشد. از نظر جنس ۸۲ نفر (۶۷/۲) زن و ۴۰ نفر (۳۲/۸) مرد بوده‌اند. میانگین نمره های ۴۳/۷ درصد بین ۱۲ تا ۱۴/۹۹، ۴۵/۶ درصد بین ۱۵ تا ۱۶/۹۹ و ۱۰/۷ درصد هم ۱۷ و بالاتر بوده است.

جدول ۲ نشان می‌دهد که همه هدف‌های مورد پرسش، برای آموزش کارآفرینی مناسب تشخیص داده شدند به طوری که میانگین جملگی بیشتر از حد متوسط (۳) بوده است. ولی از بین هدف‌های مورد بررسی به ترتیب سه مورد توانایی کار گروهی و افزایش اعتماد به نفس، توانایی شناخت فرصت‌ها و تهدیدها، و یادگیری مهارت‌های کارآفرینی به ترتیب بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده‌اند.

که این درس به صورت انتخابی برای این رشته‌ها ارائه شده است. به دلیل اینکه شمار و حجم جامعه آماری (۱۲۲ تن)، این پژوهش محدود می‌باشد، از روش تمام شماری استفاده شده است. شمار نمونه در دانشکده کشاورزی رازی ۴۰ تن، در دانشکده کشاورزی بوعلی سینای همدان برای گرایش خاکشناسی ۲۸ تن و باغبانی ۱۹ تن و در دانشکده کشاورزی کردستان ۳۵ تن می‌باشد.

داده‌های مورد نیاز این پژوهش با پرسشنامه‌ی محقق ساخته گردآوری شد. پرسشنامه‌ای در شش بخش شامل ویژگی‌های فردی (۷ پرسش)، شناسایی هدف‌های درس کارآفرینی (۱۰ پرسش)، روش‌های تدریس (۱۰ پرسش)، روش‌های ارزشیابی (۶ پرسش) و بررسی کلی درس کارآفرینی در وضعیت موجود (۱۶ پرسش)، طراحی شد. پرسش‌های بخش دوم تا ششم (۵۳ پرسش) به صورت پنج‌گزینه‌ای از نوع طیف لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده بودند.

پرسشنامه از نظر روایی مورد تأیید متخصصان رشته ترویج و آموزش کشاورزی در دانشگاه‌های رازی، بوعلی سینای همدان و کردستان قرار گرفت که با مشورت و کسب نظرهای سازنده آنان نهایی شد. برای سنجش پایایی، پرسشنامه در اختیار ۲۵ تن از دانشجویان کشاورزی که واحد درس کارآفرینی را در نیمسال‌های گذشته گذرانده بودند و جزو نمونه‌های آماری نبودند، قرار گرفت و پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، پایایی پرسش‌ها با استفاده از نرم

جدول ۲- اولویت بندی هدف‌های مناسب برای درس کارآفرینی

هدف	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
توانایی کار گروهی و افزایش اعتماد به نفس	۴/۱۳۱	۰/۸۵۲	۰/۲۰۶
توانایی شناخت فرصت‌ها و تهدیدها	۴/۰۱۶	۰/۸۵۶	۰/۲۱۳
یادگیری مهارت‌های کارآفرینی	۳/۸۶۸	۰/۸۹۹	۰/۲۳۲
آشناکردن دانشجو با نیازهای بازار و بخش‌های مختلف اقتصادی و خدماتی	۳/۹۲۶	۰/۹۲۸	۰/۲۳۶
هدایت دانشجویان به سوی مخاطره‌پذیری و مسولیت‌پذیری	۴/۰۰	۰/۹۵۳	۰/۲۳۸
آشناکردن دانشجو با روش‌های کسب‌شغل	۳/۸۱۹	۱/۰۴۴	۰/۲۷۳
ایجاد توانایی در راه‌اندازی کسب‌وکار جدید	۳/۷۸۶	۱/۰۶۹	۰/۲۸۲
کمک به دانشجو برای موفقیت در جامعه	۳/۶۸۰	۱/۰۴۶	۰/۲۸۴
آشنایی با شغل‌های مربوط به رشته تحصیلی با طرح کسب‌وکار	۳/۷۹۵	۱/۰۸۲	۰/۲۸۵
کمک به دانشجو برای موفقیت شغلی	۳/۶۹۶	۱/۰۸۲	۰/۲۹۲

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

جدول ۳- اولویت بندی محتوای مناسب برای درس کارآفرینی

محتوا	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
مدیریت واحد های کسب و کار	۳/۸۱۹	۰/۷۹۲	۰/۲۰۷
تناسب با نیاز کنونی جامعه	۴/۰۸۲	۰/۸۶۸	۰/۲۱۲
تناسب با هدف های رشته تحصیلی	۴/۰۴۹	۰/۹۱۶	۰/۲۲۶
خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی عملی	۴/۰۰۸	۰/۹۰۸	۰/۲۲۶
کاربردی بودن محتوا	۴/۰۹۰	۰/۹۳۶	۰/۲۲۸
چگونگی تدوین طرح کسب و کار	۳/۸۴۴	۰/۸۸۱	۰/۲۲۹
توان تحلیل خطرپذیری و شناخت فرصت ها	۳/۸۷۷	۰/۸۹۶	۰/۲۳۱
مبانی نظری خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی	۳/۶۹۴	۰/۹۲۰	۰/۲۴۹
امور مالی، بازاریابی و حسابداری	۳/۶۷۲	۰/۹۴۸	۰/۲۵۸
تشخیص مشکلات شغلی و حل آن	۳/۸۲۷	۱/۰۰۹	۰/۲۶۳
متناسب با میزان علاقه دانشجو	۳/۸۸۵	۱/۰۳۰	۰/۲۶۵

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

جدول ۳ گویای اولویت محتوای مناسب درس کارآفرینی است. بر این پایه، انتخاب مطالب در زمینه‌ی مدیریت واحد های کسب و کار، انتخاب مطالب با توجه به نیاز کنونی جامعه، تناسب با هدف های رشته تحصیلی و خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی، و کاربردی بودن محتوا به ترتیب دارای بالاترین اولویت و اهمیت از نظر دانشجویان می باشند.

روش تدریس مناسب در قالب ۱۰ پرسش مشخص از دانشجویان پرسیده شد. با توجه به داده های جدول ۴، استفاده از مدرسان با تجربه و توانمند، استفاده از روش های عملی و تجربی، و استفاده از روش های مباحثه ای و کارگاه آموزشی برای تدریس درس کارآفرینی از نظر دانشجویان به ترتیب دارای بالاترین اولویت می باشند.

جدول ۴- اولویت بندی روش های مناسب برای درس کارآفرینی

روش های تدریس	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
استفاده از مدرسان کارآموده و توانمند	۴/۵۸۰	۰/۶۹۵	۰/۱۵۴
استفاده از روش های عملی و تجربی	۴/۳۸۵	۰/۷۶۵	۰/۱۷۴
استفاده از روش های مباحثه ای و کارگاه آموزشی	۴/۲۰۴	۰/۸۶۱	۰/۲۰۴
دعوت از کارآفرینان برای سخنرانی	۴/۰۷۳	۰/۸۹۲	۰/۲۱۹
استفاده از روش های رشد خلاقیت	۳/۹۳۴	۰/۹۲۴	۰/۲۳۴
استفاده از شیوه های حل مسئله	۳/۷۶۰	۰/۸۸۵	۰/۲۳۵
تاکید بر روش های مشارکتی و تعاملی بین دانشجو، استاد و محیط	۴/۰۰۸	۰/۹۷۴	۰/۲۴۳
تاکید بر روش های تغییر نگرش و افزایش انگیزه	۳/۹۵۹	۰/۹۸۲	۰/۲۴۸
استفاده از بازدید ها و گردش های علمی	۴/۱۰۶	۱/۰۴۲	۰/۲۵۳
استفاده از فیلم های آموزشی، اسلاید و ابزار دیداری شنیداری	۳/۸۲۶	۰/۹۸۸	۰/۲۵۸

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

به ترتیب دارای بالاترین اولویت از نظر دانشجویان برای ارزشیابی درس کارآفرینی می باشند. همچنین، ارزشیابی تنها بر پایه نمره، کمترین اولویت را به خود اختصاص داده به طوری که میانگین آن پایین تر از حد متوسط بود.

جدول ۵، نشان می دهد که ارزشیابی بر پایه میزان مشارکت دانشجو در کلاس و فعالیت ها، انجام ارزشیابی به شیوه عملی و انجام پروژه، انجام ارزشیابی با استفاده از پیش فرض یا نوشتن طرح کسب و کار به جای آزمون

جدول ۵- اولویت بندی روش های ارزشیابی مناسب برای درس کارآفرینی

روش های ارزشیابی	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
ارزشیابی بر پایه میزان مشارکت دانشجو در فعالیت های کارآفرینی	۴/۰۴۹	۰/۸۰۱	۰/۱۹۷
انجام ارزشیابی به شیوه عملی و انجام پروژه	۳/۶۹۶	۰/۹۸۶	۰/۲۶۶
انجام ارزشیابی با استفاده از پیش فرض نویسی (نوشتن طرح کسب و کار) به جای آزمون	۳/۵۲۴	۱/۱۱۴	۰/۳۱۶
انجام ارزشیابی ترکیبی (استفاده از آزمون های تکوینی و پایانی همراه با شیوه های عملی)	۳/۵۹۰	۱/۱۷۶	۰/۳۲۷
انجام ارزشیابی به شیوه پرسش و پاسخ	۳/۵۰۰	۱/۱۷۳	۰/۳۳۵
ارزشیابی تنها بر پایه نمره	۲/۶۳۱	۱/۲۱۴	۰/۴۶۱

مقیاس: خیلی کم=۱، کم=۲، تا حدودی=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵

استفاده از روش بازدید و گردش علمی نسبت به دیگر موارد نامناسب گزارش شده است. از سوی دیگر وضعیت موجود از نظر تاکید بر ارزشیابی میزان دانش و اطلاعات نظری و حفظی، شمار واحدها و تناسب هدف‌های درس کارآفرینی با سطح توانایی دانشجویان مناسب تر از دیگر گزینه‌ها بوده است.

برای شناسایی وضعیت کلی ارایه درس کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی مورد مطالعه، برنامه درسی در ۱۶ پرسش بررسی شد. نتایج نشان دادند که هیچ یک از ابعاد مورد بررسی (جدول ۶) از نظر دانشجویان مورد مطالعه وضعیت مناسبی نداشته‌اند. به ویژه وضعیت موجود درس کارآفرینی از نظر استفاده از شیوه‌های ارزشیابی ترکیبی یا متنوع، انتخاب هدف‌های مناسب برای درس کارآفرینی،

جدول ۶- جدول فراوانی بر حسب متغیر بررسی وضعیت موجود

بررسی وضعیت موجود	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
تاکید بر ارزشیابی میزان دانش و اطلاعات نظری و حفظی	۲/۷۳۷	۰/۹۰۷	۰/۳۳۱
مناسب بودن درس کارآفرینی از نظر شمار واحدها	۲/۴۴۲	۰/۸۶۰	۰/۳۵۲
تناسب هدف‌های درس کارآفرینی با سطح توانایی دانشجویان	۲/۶۶۳	۰/۹۶۷	۰/۳۶۳
استفاده از تکالیف و پروژه‌های فردی و گروهی	۲/۳۶۰	۰/۹۳۶	۰/۳۹۶
تاکید بر مطالب عملی در محتوای درس کارآفرینی	۲/۶۶۳	۱/۰۸۰	۰/۴۰۵
استفاده از شیوه‌های ارزشیابی جدید و مناسب	۲/۵۹۰	۱/۰۷۳	۰/۴۱۴
کاربردی بودن محتوای درس کارآفرینی هماهنگ با نیاز روز	۲/۴۳۸	۱/۰۳۹	۰/۴۲۶
استفاده از استادان کارآموده برای تدریس درس کارآفرینی	۲/۸۵۲	۱/۱۷۶	۰/۴۳۲
مناسب بودن روش تدریس درس کارآفرینی	۲/۵۱۶	۱/۱۰۷	۰/۴۳۹
روش مناسب ارایه محتوای درس کارآفرینی	۲/۴۷۱	۱/۰۸۸	۰/۴۴۰
واقعی و عملی بودن هدف‌های درس کارآفرینی	۲/۵۲۸	۱/۱۹۰	۰/۴۴۹
دعوت از افراد کارآفرین در حین تدریس درس کارآفرینی	۲/۶۴۷	۱/۲۳۲	۰/۴۶۵
تاکید بر مطالب نظری در محتوای درس کارآفرینی	۲/۲۴۷	۱/۰۷۴	۰/۴۷۷
استفاده از روش بازدید و گردش علمی	۲/۵۴۹	۱/۳۲۴	۰/۵۱۹
انتخاب هدف‌های مناسب برای درس کارآفرینی	۲/۲۰۴	۱/۲۰۵	۰/۵۴۶
استفاده از شیوه‌های ارزشیابی ترکیبی یا متنوع	۲/۲۰۴	۱/۲۱۲	۰/۵۴۹

مقیاس: خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵

سطح معنی داری مورد نظر ($\alpha \geq 0.05$)، ملاحظه می شود این آزمون در سه فرضیه مربوط به وجود یا عدم وجود تفاوت بین هدف‌ها، روش و محتوای درس کارآفرینی در وضع موجود و مطلوب معنی دار شده است. در صورتی که بین وضع موجود و مطلوب درس کارآفرینی در زمینه شیوه ارزشیابی تفاوت معنی دار مشاهده نشد. دیگر اطلاعات در جدول ۷ آورده شده است.

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون ناپارامتری ویل کاکسون که برای نمونه‌های جفت شده یا همبسته در سطح ترتیبی کاربرد دارد، استفاده شد. دلیل استفاده از این آزمون مقایسه تفاوت میانگین نظر و دیدگاه دانشجویان (به عنوان یک گروه همبسته) در دو حالت وضع موجود و وضع مطلوب در هر یک از شاخص‌های چهارگانه مورد بررسی بود. با توجه به نتایج به دست آمده و مقایسه میزان معنی داری محاسبه شده در جدول (p-value) با

جدول ۷- مقایسه میانگین وضعیت موجود و مطلوب برنامه درسی درس کارآفرینی از نظر پاسخگویان

فرضیه	اختلاف میانگین	انحراف معیار	Z	سطح معنی داری
فرضیه ۱: تفاوت وضع موجود و مطلوب هدف‌های درس کارآفرینی	۴۷/۰۴	۶۶/۳۹	-۴/۱۲۲	۰/۰۰۰
فرضیه ۲: تفاوت وضع موجود و مطلوب محتوای درس کارآفرینی	۴۸/۷۶	۶۶/۳۷	-۴/۳۹۸	۰/۰۰۰
فرضیه ۳: تفاوت وضع موجود و مطلوب روش تدریس درس کارآفرینی	۳۳/۶۹	۶۶/۵۹	-۶/۹۱۴	۰/۰۰۰
فرضیه ۴: تفاوت وضع موجود و مطلوب روش ارزشیابی درس کارآفرینی	۵۶/۸۱	۶۱/۴۷	-۰/۱۹۲	۰/۸۴

درس کارآفرینی تحت تأثیر جنس نیست و دانشجویان دختر و پسر در این مورد توافق دارند. محل تحصیل و گرایش تحصیلی دانشجویان مورد بررسی نیز از نظر آنها درباره روش ارائه درس کارآفرینی در وضع موجود تأثیری نداشت. اما از نظر روش مطلوب ارائه درس کارآفرینی بین دانشجویان دختر و پسر تفاوت معنی دار بود و دانشجویان دختر میانگین بالاتری برای این مورد قایل بودند. نتایج همچنین تفاوت معنی داری بین محل تحصیل و گرایش تحصیلی دانشجویان مورد بررسی و نظر و دیدگاه آنها درباره روش مطلوب ارائه درس کارآفرینی نشان نداد.

به منظور مقایسه میانگین نظر و دیدگاه پاسخگویان از نظر جنس، دانشگاه محل تحصیل و نوع رشته تحصیلی درباره مناسب بودن درس کارآفرینی در وضع موجود به ترتیب از آزمون‌های مقایسه میانگین من ویت نی و کروسکال والیس با توجه به گروه‌های مورد بررسی استفاده شد. نتایج در جدول ۸ آورده شده است. این نتایج نشان می‌دهند که بین نظر و دیدگاه دانشجویان دختر و پسر در سه دانشگاه مورد بررسی از نظر روش ارائه درس کارآفرینی در وضع موجود تفاوت وجود ندارد. این بدین معنی است که نظر دانشجویان نسبت به وضع موجود ارائه

جدول ۸- نتایج به دست آمده از مقایسه نظر و دیدگاه دانشجویان از نظر جنسیت، محل تحصیل و گرایش تحصیلی

متغیر اصلی	متغیر گروه بندی	گروه‌ها	N	میانگین رتبه‌ای	نوع آزمون	نتیجه	سطح معنی داری																																																																										
وضع موجود درس کارآفرینی	جنسیت	مرد	۴۰	۵۷/۵۹	من ویت نی	U=۱/۴۸	۰/۳۹																																																																										
		زن	۸۲	۶۳/۴۱				وضع موجود درس کارآفرینی	محل تحصیل	بوعلی سینا	۴۷	۶۲/۷۰	کروسکال والیس	X ² =۱/۶۲	۰/۴۴	رازی	۴۰	۶۵/۴۹	کردستان	۳۵	۵۵/۳۳	ترویج	۴۱	۶۴/۱۸	وضع موجود درس کارآفرینی	گرایش تحصیلی	باغبانی	۱۹	۷۰/۶۸	کروسکال والیس	X ² =۲/۵۶	۰/۴۶	خاکشناسی	۲۸	۵۷/۲۹	جنگلداری	۳۴	۵۶/۶۰	ترویج	۴۱	۶۴/۱۸	وضع مطلوب درس کارآفرینی	جنسیت	مرد	۴۰	۵۱/۸۵	من ویت نی	U=۱/۲۵۴	۰/۰۳۵	زن	۸۲	۶۶/۲۱	وضع مطلوب درس کارآفرینی	محل تحصیل	بوعلی سینا	۴۷	۶۹/۵۳	کروسکال والیس	X ² =۳/۹۵	۰/۱۳	رازی	۴۰	۵۶/۸۲	کردستان	۳۵	۵۶/۰۶	ترویج	۴۱	۵۶/۰۴	وضع مطلوب درس کارآفرینی	گرایش تحصیلی	باغبانی	۱۹	۶۵/۸۴	کروسکال والیس	X ² =۴/۳۱	۰/۲۳	خاکشناسی	۲۸	۷۲/۰۴	جنگلداری
وضع موجود درس کارآفرینی	محل تحصیل	بوعلی سینا	۴۷	۶۲/۷۰	کروسکال والیس	X ² =۱/۶۲	۰/۴۴																																																																										
		رازی	۴۰	۶۵/۴۹																																																																													
		کردستان	۳۵	۵۵/۳۳																																																																													
		ترویج	۴۱	۶۴/۱۸																																																																													
وضع موجود درس کارآفرینی	گرایش تحصیلی	باغبانی	۱۹	۷۰/۶۸	کروسکال والیس	X ² =۲/۵۶	۰/۴۶																																																																										
		خاکشناسی	۲۸	۵۷/۲۹																																																																													
		جنگلداری	۳۴	۵۶/۶۰																																																																													
		ترویج	۴۱	۶۴/۱۸																																																																													
وضع مطلوب درس کارآفرینی	جنسیت	مرد	۴۰	۵۱/۸۵	من ویت نی	U=۱/۲۵۴	۰/۰۳۵																																																																										
		زن	۸۲	۶۶/۲۱																																																																													
وضع مطلوب درس کارآفرینی	محل تحصیل	بوعلی سینا	۴۷	۶۹/۵۳	کروسکال والیس	X ² =۳/۹۵	۰/۱۳																																																																										
		رازی	۴۰	۵۶/۸۲																																																																													
		کردستان	۳۵	۵۶/۰۶																																																																													
		ترویج	۴۱	۵۶/۰۴																																																																													
وضع مطلوب درس کارآفرینی	گرایش تحصیلی	باغبانی	۱۹	۶۵/۸۴	کروسکال والیس	X ² =۴/۳۱	۰/۲۳																																																																										
		خاکشناسی	۲۸	۷۲/۰۴																																																																													
		جنگلداری	۳۴	۵۶/۹۹																																																																													
		ترویج	۴۱	۵۶/۰۴																																																																													

انتخاب محتوای مناسب، روش تدریس و استفاده از شیوه های ارزشیابی وضعیت نامناسبی دارند. چنین وضعیتی باعث تأکید بیشتر بر مباحث نظری و محفوظات به دور از توجه به کاربرد عملی و اجرایی مباحث و موضوع های کارآفرینی شده و دانشجویان را آن طور که باید و شاید با ویژگی ها و مهارت های لازم و مورد نیاز جامعه آشنا نخواهد کرد. در نتیجه باعث ایجاد روحیه مدرک گرایی و به وجود نیامدن روحیه خود اشتغالی در دانش آموختگان کشاورزی می شود. پژوهش های انجام شده توسط صفری

بحث و نتیجه گیری

هر چند آموزش کارآفرینی می تواند شرایط لازم برای ورود شمار زیادی از دانش آموختگان به بازار کار را فراهم کرده در نتیجه نرخ بیکاری را کاهش دهد؛ ولی برنامه درسی و شیوه اجرای درس کارآفرینی در رشته های مختلف دانشگاهی از جمله رشته های کشاورزی مساله مهمی است که باید به آن توجه ویژه ای داشت. یافته های این پژوهش نشان داد، برنامه درسی درس کارآفرینی در شرایط کنونی از نظر انتخاب هدفها برای درس کارآفرینی،

تدریس مناسب برای درس کارآفرینی برای دانشجویان کشاورزی استفاده از مدرسان کارآموده و توانمند، استفاده از روش های عملی و تجربی، استفاده از روش های مباحثه ای و کارگاه آموزشی، و دعوت از کارآفرینان برای تدریس درس کارآفرینی می باشند. نتایج به دست آمده توسط نیازی و کارکنان نصرآبادی (۱۳۸۷)، منوری فرد و همکارانش (۱۳۹۱)، یدالهی و میرعرب رضی (۱۳۸۸)، و پوتر (۲۰۰۸)، با این یافته همخوانی دارد.

در مورد روش های مناسب ارزشیابی درس کارآفرینی برای دانشجویان کشاورزی، نتایج این پژوهش نشان داد که ارزشیابی بر اساس میزان مشارکت دانشجو در انجام فعالیت ها، انجام ارزشیابی به شیوه عملی و انجام پروژه، و تدوین طرح کسب و کار، دارای اهمیت بیشتری است. این نتیجه با یافته های شریف و همکارانش (۱۳۹۰)، شرفی و همکارانش (۱۳۹۱)، عارفی (۱۳۸۴)، فایول و کابلی (۲۰۰۸)، همخوانی دارد.

همچنین نتایج نشان داد بین نظر و دیدگاه دانشجویان از نظر جنس، محل تحصیل و گرایش تحصیلی درباره وضع موجود ارایه درس کارآفرینی تفاوت معنی دار وجود ندارد. یعنی نظر و دیدگاه دانشجویان مورد بررسی درباره وضعیت موجود درس کارآفرینی تحت تاثیر متغیرهای یاد شده قرار نگرفته است که چنین نتیجه ای در پیشینه و ادبیات موضوع مشاهده نشد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج این پژوهش که نشان داد هدف های موجود درس کارآفرینی نامناسب می باشند، ضرورت دارد هدف هایی برای درس های کارآفرینی در رشته های کشاورزی انتخاب و ارایه شود که ضمن توسعه مهارت های خلاقیت بین دانشجویان، آنان را با تشخیص و خلق فرصت های شغلی جدید در کشاورزی آشنا کنند. بی شک برای رسیدن به این مهم تنها استفاده از محتواها و روش های تدریس یا ارزشیابی موجود جوابگو نخواهد بود. بنابراین می بایستی مباحث درس های کارآفرینی مورد بازنگری و اصلاح قرار گرفته و مدرسان آگاه و دلسوز دانشگاه نیز تنها بر کسب دانش و آگاهی و افزایش اطلاعات نظری دانشجویان در زمینه کارآفرینی بسنده نکنند.

با توجه به نتایج این پژوهش که نشان داد در درس

و سمیع زاده (۱۳۹۱)، صالحی و رستمی (۱۳۸۷)، کرد نائیج و زالی (۱۳۸۷)، میرزا محمدی و پور طهماسبی (۱۳۸۷)، عارفی (۱۳۸۴) در ایران و رابینسون و هیز (۱۹۹۱) و مت لی (۲۰۰۸) در سایر نقاط دنیا تایید کننده این مطلب می باشد.

نتایج این پژوهش نشان داد هدف هایی برای آموزش کارآفرینی برای دانشجویان کشاورزی مناسب هستند که در آنها افزایش توانایی کارگروهی، افزایش اعتماد به نفس، توانایی شناخت فرصت ها و تهدید ها، یادگیری مهارت های مختلف کارآفرینی، آشناسازی دانشجو با نیاز های بازار و بخش های مختلف، هدایت دانشجو به سوی مخاطره پذیری و مسولیت پذیری مورد تاکید قرار گرفته باشد. چنین نتیجه ای به این شیوه تاکنون در جایی مطرح نشده است ولی تا حدودی با نتایج دیگر پژوهشات به ویژه سعادت و حسینی (۱۳۹۱)، بارانی و زرافشانی (۱۳۸۸)، مقیمی و احمدپورداریانی (۱۳۸۷)، هیلز (۱۹۹۸)، و ماسولویا (۲۰۰۸)، همخوانی دارد.

در مورد محتوای مناسب درس های کارآفرینی برای دانشجویان کشاورزی نتایج نشان داد انتخاب مطالب در زمینه مدیریت واحد های شغلی، انتخاب مطالب جدید مورد نیاز بازار و جامعه، تناسب محتوای درس کارآفرینی با هدف های رشته کشاورزی، انتخاب مطالب عملی درباره کارآفرینی و انتخاب مطالب با قابلیت کاربرد و انجام پذیری در عمل دارای اولویت و اهمیت بیشتری هستند.

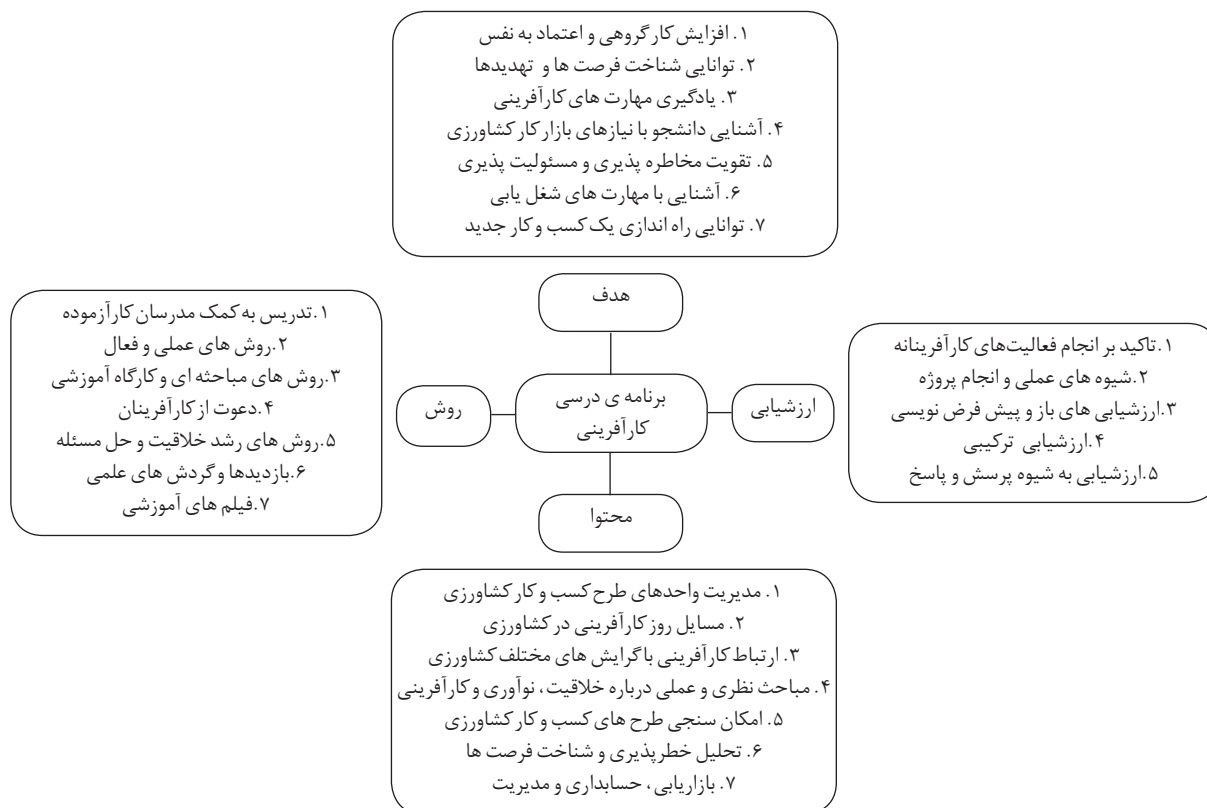
این نتیجه با نایج محمدی و همکارانش (۱۳۸۹) مبنی بر انتخاب محتوا متناسب با رشته تحصیلی، نتایج فورن و فان نیمن (۲۰۰۵) مبنی بر ارایه ی یک برنامه ی درسی مبتنی بر مهارت های کسب و کار و چگونگی ایجاد کسب و کار های کوچک؛ نتایج پوستیگو (۲۰۰۲) که بر تدوین طرح کسب و کار و مدیریت واحد های شغلی تاکید می کند همچنین نتایج بررسی ماسولویا (۲۰۰۸) که بر مدیریت کسب و کار، خلق کسب و کار جدید، برنامه ریزی و مدیریت کسب و کار های کوچک تاکید دارد همسو است. ولی با نتایج یدالهی و میرعرب رضی (۱۳۸۸) که تاکید بیشتر بر فرآیند کارآفرینی، خلاقیت، ایده پردازی، کسب و کار های فرهنگی دارد چندان همخوانی ندارد.

نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که روش های

با توجه به نتایج این پژوهش که نشان داد ارزشیابی از میزان آموخته‌های دانشجویان در درس کارآفرینی به شکلی نامناسب انجام می‌شود، بایستی بر شیوه‌های ارزشیابی مانند استفاده از مشارکت و تعامل دانشجو در حین تدریس کارآفرینی، انجام ارزشیابی به شیوه عملی (پروژه)، انجام ارزشیابی با استفاده از پیش فرض نویسی (نوشتن طرح کسب و کار) به جای آزمون، انجام ارزشیابی ترکیبی (استفاده از آزمون‌ها میان نیمسال و پایان نیمسال، همراه با شیوه‌های عملی تاکید بیشتری شود. در شکل (۲) مدل پیشنهادی برنامه درسی کارآفرینی برای رشته‌های کشاورزی در سطح کارشناسی بر حسب اولویت بندی موارد در هر یک از عناصر برنامه درسی ترسیم شده است.

کارآفرینی، محتواهای درسی مناسبی برای دانشجویان کشاورزی انتخاب نشده است، لازم است محتوای این درس بازننگری شده و مطالبی کاربردی در زمینه مدیریت واحدهای کسب و کار کشاورزی، متناسب با نیاز روز بازار و جامعه در بخش کشاورزی و موضوع‌هایی درباره پرورش خلاقیت، تشخیص فرصت‌ها و افزایش روحیه کارآفرینی گنجانده شود.

با توجه به نتایج این پژوهش که نشان داد روش تدریس موجود در درس کارآفرینی نامناسب می‌باشند، ضرورت دارد، بر روش‌هایی مانند استفاده از مدرسان کارآموده و توانمند، استفاده از روش‌های عملی و تجربی، استفاده از روش‌های مباحثه‌ای و کارگاه آموزشی، دعوت از کارآفرینان برای سخنرانی تاکید بیشتری شود.

نگاره ۲- مدل پیشنهادی برنامه درسی کارآفرینی در رشته‌های کشاورزی

منبع‌ها

- احمدی، حیدر؛ حسینی، سیدجمال فرج‌اله و امید نجف‌آبادی، مریم. (۱۳۸۸). "شناسایی برخی عوامل همبسته با ترویج کارآفرینی در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و پژوهشات تهران". فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، سال سوم، شماره ۳، صص ۹-۲۴.
- آراستی، زهرا؛ سعید بنادکی، سعیده و ایمانی پور، نرگس. (۱۳۹۰). "مبانی کارآفرینی در قصد کارآفرینانه دانشجویان رشته‌های غیر مدیریت (مطالعه موردی دانشکده‌های هنر و ادبیات و علوم انسانی تهران)". فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال چهارم، شماره چهاردهم، صص ۱۰۷-۱۲۴.
- بارانی، شهرزاد و زرافشانی، کیومرث. (۱۳۸۸). "بررسی تأثیر نگرش نسبت به کارآفرینی، هنجارهای جامعه و باور به خود کارآمدی در پیش‌بینی کارآفرینانه دانشجویان مدیریت و آبادانی روستاها در دانشگاه پیام نور کرمانشاه". مجله پژوهشات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۰-۲، صص ۹۳-۱۰۱.
- حسینی، سید محمود و عزیزی، بهارک. (۱۳۸۶). "بررسی عوامل مؤثر در توسعه روحیه و مهارت‌های کارآفرینی در میان دانشجویان سال آخر دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران". مجله علوم کشاورزی ایران، دوره ۳۸-۲، شماره ۲، صص ۲۴۱-۲۵۱.
- خسروی پور، بهمن؛ ایروانی، هوشنگ؛ حسینی، سید محمود و موحدمحمدی، حمید. (۱۳۸۷). "تحلیل عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی در دانشجویان از دیدگاه دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی علمی کاربردی کشاورزی". مجله پژوهشات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۰-۲، صص ۳۵-۴۵.
- سعادت، مهسا و حسینی، سیدجمال فرج‌اله. (۱۳۹۱). "آموزش کارآفرینی". انتشارات کارآفرینان امیرکبیر.
- شرفی، محمد؛ مقدم، مینا و مذبوحی، سعید. (۱۳۹۱). "برنامه درسی آموزش کارآفرینی: هدف، محتوا، روش تدریس و شیوه ارزشیابی". مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی. سال اول. شماره ۳، صص ۹۷-۱۳۰.
- شریف زاده، ابولقاسم، عبدالله زاده، غلامحسین و شریفی، مهنوش. (۱۳۹۲). "شیوه‌ها و معیارهای توسعه برنامه آموزش کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی". فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۲۷، صص ۳۶-۵۱.
- شریف، سید مصطفی؛ جمشیدیان، عبدالرسول؛ رحیمی، حمید و نادری، ناهید. (۱۳۹۰). "تحلیل وضعیت آموزش کارآفرینی در آموزش عالی ایران". فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال سوم. شماره یازدهم. صص ۸۷-۱۰۶.
- صالحی عمران، ابراهیم و رستمی، فرخنده. (۱۳۸۷). "آموزش عالی و پرورش روحیه کارآفرینی در دانشجویان". ماهنامه کار و جامعه، شماره ۹۸ و ۹۹، صص ۸-۱۴.
- صفری، سعید و سمیع زاده، مهدی. (۱۳۹۱). "نیازسنجی آموزش دانش و مهارت کارآفرینی در رشته‌های علوم انسانی". فصلنامه فناوری آموزش، سال هفتم، شماره ۱، صص ۶۵-۷۹.
- طالبی، کامبیز و زارع یکتا، محمدرضا. (۱۳۸۵). آموزش کارآفرینی دانشگاهی و نقش آن در ایجاد و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) دانش بنیان. فصلنامه توسعه کارآفرینی. سال اول. شماره ۱. صص ۱۱۱-۱۳۱.
- عارفی، محبوبه. (۱۳۸۴). برنامه ریزی درسی راهبردی در آموزش عالی. مرکز انتشارات جهاد دانشگاهی واحد دانشگاه شهید بهشتی.
- کرد نایب، اسدا... و زالی، محمد. (۱۳۸۷). "آموزش کارآفرینی در نظام تعلیم و تربیت کشور". ماهنامه کار و جامعه. شماره ۹۶ و ۹۷. صص ۴-۱۳.
- مقیم، سید محمد و احمدپورداریانی، محمود. (۱۳۸۷). "آموزش کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک و متوسط ایران: نیازها و راهکارها". فصلنامه توسعه کارآفرینی. سال اول. شماره ۱. صص ۲۰۵-۲۴۳.
- منوری فرد، فیض‌اله؛ موحد محمدی، حمید و رضوانفر، احمد. (۱۳۹۱). "واکاوی اثر مولفه‌های درسی بر روحیه کارآفرینی دانشجویان". کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، آبان ۹۱، دانشگاه مازندران.
- موحدی، رضا؛ سعدی، حشمت‌اله؛ عزیزی، مینو و اکبری، سیما. (۱۳۹۲). "آسیب شناسی بی‌کاری دانش‌آموختگان

کشاورزی: تحلیل کمی و کیفی". پژوهشات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۴، شماره ۴، صص ۶۷۹-۶۹۲.
 موحدی، رضا؛ یعقوبی فرانی، احمد؛ خداوردیان، مجید رضا و زارعی، شیما. (۱۳۸۹). "بررسی روحیه کارآفرینی دانشجویان کشاورزی و شیوه های بهبود آموزش کارآفرینی". مجله پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی. سال سوم. شماره ۳. صص ۸۱-۶۵.

میرزا محمدی، محمد حسن؛ پور طهماسبی، سیاوش و تاجور، آذر. (۱۳۸۷). "موانع و راهکار های کارآفرینی در نظام آموزش عالی ایران". ماهنامه کار و جامعه، شماره ۹۶ و ۹۷، صص ۳۴-۴۷.
 نیازی، محسن و کارکنان نصرآبادی، محمد. (۱۳۸۷). "دانشگاه کارآفرین". ماهنامه کار و جامعه، شماره ۹۶ و ۹۷. صص ۱۴-۲۳.

یداللهی فارسی، جهانگیر و میرعرب رضی، رضا. (۱۳۸۸). "بررسی ارایه ی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در رشته علوم تربیتی". فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال اول. شماره سوم. صص ۶۱-۸۰.

Fayolle, A. and Gailly, B. (2008). "From craft to science: Teaching models and learning processes in Entrepreneurship education". Journal of European Industrial training, Vol.32, No.7, pp. 569-593.

Hamz, K & Nash, W. R. (1996), "Creating and fostering a Learning Environment That Promotes Creative Thinking and Problem solving skills". ERIC Resources, pp. 406-445.

Hills, G.E. (1998). Variations in university entrepreneurship education and empirical study in an evolving field". Journal of Business Venturing, No. 3, pp. 22-109.

Matlay, H. (2008). "Researching entrepreneurship and education". Education & Training, vol. 47, No. 8, 9, pp. 665-677.

Mwasalwiba, E.S, (2008). "Entrepreneurship education". A review of its objectives, teaching methods, and impact indicators. Education + training. Vol. 52. No.1, pp. 20-47.

Postigo, S. (2002). Entrepreneurship education Argentina: The case of Santander's University. Proceedings of the internationalizing in entrepreneurship education and training, Malaysia.

Potter, J. (2008), " Entrepreneurship and Higher Education: Future policy Directions". OECD Education & skills. No.18. pp. 313-335.

Vuuren, J. & Van Nieman. G. (2005). "Entrepreneurship education and training". A model for syllabi and curriculum development.

The situation of Entrepreneurship Curriculum in agricultural faculty of Bu-Ali Sina, Razi and Kurdistan Universities

R. Movahedi¹, Kh. Heidari-Trazak², H. Saadi³

1-Associate Prof., Dept. of Agricultural Extension and Education, Agricultural College, Bu-Ali Sina University Hamadan

2-M.Sc. graduated, Dept. of Agricultural Extension and Education, Agricultural College, Bu-Ali Sina University Hamadan

3-Associate Prof., Dept. of Agricultural Extension and Education, Agricultural College, Bu-Ali Sina University Hamadan

Abstract

The main purpose of this study was to survey and compare the view point of agricultural undergraduates towards current and desirable status of entrepreneurship curriculum. Therefore, this applied research was a descriptive-analytical type that has been done by a surveying method. The statistical samples included 122 agricultural undergraduates on various disciplines which participated in the entrepreneurship curriculum at Bu-Ali Sina, Razi and Kurdistan Universities in 2013-2014 academic year. Because of the limited study's population a consensus method was used. Data were collected through a questionnaire structured in six parts. The validity of the questionnaire's questions was verified by a group of experts and the reliability of the questionnaire during a pre-test was calculated by Ordinal Alpha test through R software ($\alpha=0.71-0.94$). Findings indicated an improper status of entrepreneurship education in view point of agricultural undergraduates regarding the goals, contents, teaching methods, and evaluation of learning outcomes. There was also a significant difference when current and desirable situations were compared in terms of first three mentioned items. The target students believed that the content of entrepreneurship course should include business units' management compatible to agricultural fields; this course also should be offered as applied subjects, with practical teaching methods, workshops and discussion and invite outside entrepreneurs for participation to teach entrepreneurship course at the university.

Index Terms: Curriculum, Entrepreneurship and Employment, Entrepreneurship in Agriculture, Teaching.

Corresponding Author: R. Movahedi

Email: r.movahedi@basu.ac.ir

Received: 19/05/2015 ; **Accepted:** 25/05/2016